

TÁRSADALOMISMERET

II. A VIZSGA LEÍRÁSA

A vizsga részei

Középszint		Emelt szint	
Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga (tételkifejtés és projektvédeés)	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
	15 perc (10 perc és 5 perc)	240 perc	20 perc
80 pont	70 pont (50 pont és 20 pont)	75 pont	75 pont

A vizsgán használható segédeszközök

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
A vizsgázó biztosítja	NINCS	NINCS	NINCS	NINCS
A vizsgabizottságot működtető intézmény biztosítja	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok

Nyilvánosságra hozandók

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
Anyag	vizsgaidőszakonként három projekttema	NINCS	NINCS	témakörök
Mikor?	tavaszi vizsgaidőszakra: előző év december 1. őszvi vizsgaidőszakra: adott év május 1.	NINCS	NINCS	jogszabály szerint

KÖZÉPSZINTŰ VIZSGA

A vizsga szerkezete

Középszint		
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	
	15 perc	
egy téma önálló, évközi feldolgozása	tételkifejtés 10 perc	projektvédeés 5 perc
	50 pont	20 pont
80 pont	70 pont	

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

A projektmunka témáját a vizsgázó a központilag meghatározott három témakör valamelyikéből választhatja.

A projekttemákat a tavaszi vizsgaidőszakra vonatkozóan előző év december 1-ig, míg az őszi vizsgaidőszakra vonatkozóan az adott év május 1-ig kell nyilvánosságra hozni.

A vizsgázót projektmunkájának elkészítésében konzulens segíti. Tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázó esetében a vizsgázó saját maga gondoskodik konzulensről, a tanulói jogviszonyban lévők konzulense automatikusan szaktanára.

Az elkészült munkát a vizsgázónak legkésőbb az írásbeli vizsgaidőszak kezdetéig kell beadnia a vizsgát szervező intézményben, és azt a továbbiakban írásbeli vizsgadolgozatként kell kezelni.

A projektmunka leadásakor a tanulónak mellékelnie kell a munkanaplót. Ebben röviden le kell írnia a feladatválasztással kapcsolatos motivációkat, a munkája során felmerült problémákat, kérdéseket, tapasztalatokat, a projektmunka készítése során alkalmazott módszereket, a döntési helyzeteket, az esetleges akadályokat és ezek megoldását, a feladatmegoldás során tapasztalt személyes élményeket.

A projektkészítés közben készült jegyzeteket, vázlatokat, nyersvázlatot, meghívókat, fényképeket és bármilyen más a vizsgázó által kiválasztott dokumentációt a vizsgázó portfólióba rendezi. A portfólió az elkészült projektmunka mellékletét képezi.

A konzulens feladata, hogy az önálló témaválasztás után legalább 3 konzultáció alkalmával irányítsa a vizsgázót a feladat elkészítésében, a munkafolyamatról készült munkanaplót ellenőrizze, végül pedig a munka folyamatát a megadott szempontok szerint értékelje. Amennyiben a konzulens és a javító tanár nem azonos, akkor a konzulens a projekt készítés folyamatát a megadott szempontok szerint szövegesen értékeli. Az elkészült projektmunkát és a munkanaplót aláírásával és dátummal kell ellátnia.

Az írásbeli vizsga (projekt) alapelvei és kritériumai

A projekt témája lehet bármely hétköznapi vagy tudományos terület leírása, bemutatása. A központilag megadott téma többnyire általánosabb jellegű, ami többféle - a helyi viszonyoknak megfelelő - megközelítést is lehetővé tesz (pl. „Környezetszennyezési problémák lakóhelyeden” / „Egy szegénységben élő, kirekesztett család története, helyzete.”).

A három projekttema egyike szorosabban a gazdasági ismeretekhez és / vagy a pszichológiához kapcsolódhat (pl. „Egy elképzelt üzleti vállalkozás üzleti tervének megtervezése” / „Az agresszió megnyilvánulásai kisgyermekes esetében”).

A vizsga fontos jellemzője a komplex megközelítés. A tantárgy komplex jellegét - azt, hogy többféle műveltségi terület (szociológia, politológia, pszichológia, gazdaságtan, filozófia stb.) ötvöződéséből jött létre - a vizsga keretén belül is érvényesíteni kell. A választott téma kidolgozásakor a tantárgy tartalmi struktúráját - mint megközelítési módot - is figyelembe kell venni. Például egy családra, iskolára, helyi társadalomra vonatkozó téma esetében társadalomismereti, pszichológiai, vagy gazdasági, valamint jelenismereti (általánosabb összefüggéseket is tartalmazó, azokra kitekintő) megközelítéseket is alkalmazni kell.

A projektmunka jellemzői

A projektmunka elkészítése önálló kutatási tevékenység. A vizsgázó - a konzultációkat felhasználva - önállóan választja ki a témáját, önállóan készíti el a dolgozatát, folytatja kutatási tevékenységét.

A projektkészítés lehetséges műfajai

A projektek megvalósulását a vizsgázó különböző műfajok választásával oldhatja meg.

- Írásos dolgozat típusú projekt.
- Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló projekt.
- Szervezésen alapuló projekt.

Írásos dolgozat típusú projekten értjük a hagyományos házi dolgozatot, esszét, esettanulmányt, dokumentumelemzést, az írásos formában beadott szociológiai jellegű interjút, kérdőíves felmérés elemzését, értékelést, publicisztikai típusú riportot, iskolaiújságban megjelenő cikksorozatot.

Az írásos vizsgamunka terjedelme akkor tekinthető megfelelőnek és a vizsgához méltónak, ha terjedelme mellékletek nélkül, 12-es betűmérettel, másfeles sortávolsággal, kb. 10-12 oldal, kézzel írt változatban valamivel több, 12-15 oldal.

Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekten értjük az audiovizuális produktumot, az iskolai rádió vagy televízió részére készített riport- vagy műsorsorozatot, filmet, egyéb audiovizuális interjút, riportot, fotósorozatot, faliújságon tematikus képsorozatot, faliújság-sorozatot.

A projekt terjedelme akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha az iskolarádió, illetve televízió részére készített műsor legalább 3-5 perc terjedelmű, a műsorsorozat 3-5 részből áll, a film legalább 5-20 percnyi, a fotósorozat - bármilyen megjelenési formában vagy adathordozón - legalább 10-15 képből áll. A projekt elbírálásának feltétele, egy 1-3 oldalas kísérő szöveg mellékelése.

Szervezésen alapuló projekt műfajai közé a közéleti diákrendezvény megszervezését (pl. vitasorozat), az iskolán kívüli közéleti akció szervezését (pl. környezetvédelmi akció), a jótékonyági rendezvény lebonyolításában történő részvételt vagy annak megszervezését soroljuk.

A vizsgázó által a szervezésre, lebonyolításra fordított idő, akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha a dokumentumokból bebizonyosodik, hogy az eléri a 30-35 órát. A projekt elbírálásának itt is feltétele, egy 3-5 oldalas kísérő szöveg mellékelése.

Megjegyzés: A fenti műfajok bármilyen kombinációban történő alkalmazása elképzelhető.

A projektmunka elkészítésének ajánlott menete

- a téma kiválasztásához szükséges (esetleges) megbeszélés,
- a téma kiválasztása után hipotézis vagy célkitűzés kialakítása,
- bibliográfia készítése - a fontos irodalmak kiválasztása,
- tervezet készítése a munka részeire, illetve a munka ütemezésére vonatkozóan,
- részfejezet készítése,
- a nyers változat elkészítése, leadása,
- bírálat,
- korrigálás,
- végleges produktum leadása.

A projektmunka értékelése

Az elkészült projektmunka értékelése központilag készült javítási-értékelési útmutató alapján, az alábbiak figyelembevételével történik.

A vizsga értékelésének fontos szempontja, hogy a javító tanárnak (szaktanárnak) bírálnia kell egyrészt a projektkészítés folyamatát (30 pont), másrészt pedig az elkészült projekt tartalmát (50 pont) is.

A tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázók esetében az elkészült projekt munkát a központilag kijelölt javító tanár értékeli. Az elkészítés folyamatáért járó 30 pont megítélése a konzulens szöveges értékelése és a munkanapló figyelembevételével történik.

A projektkészítés folyamatának (30 pont) értékelési szempontjai:

- A vizsgázó önálló részvétele a projektkészítésben	2 pont
- önálló témafeldolgozás	
- A konzultációkon való részvétel	4 pont
- konzultációkon való aktív részvétel	
- pontos felkészülés az elemzés,	
- értékelés,	
- összegzés elkészítéséhez	
- Információk kezelése, probléma-felismerés, problémamegoldás képessége, széles körű alkalmazási ismeretek	14 pont
- munkanapló folyamatos vezetése	
- portfólió bemutatása	
- hipotézis vagy célkitűzés írásban való megfogalmazása, témaválasztás indoklása	
- munka ütemezésére vonatkozó tervezet készítése	
- konzultációkon megbeszélte határidők betartása	
- nyersváltozat, illetve részfejezet elkészítése	
- Nyelvi kultúra, kommunikáció, értő olvasás, szövegalkotás	10 pont
- személyes élmények megfogalmazása a konzultációk alkalmával és a munkanaplóban	
- a konzulenssel és más érintett személyekkel való jó együttműködés	
- a szakirodalom megértése, értő feldolgozása	
- a munkanapló, a tervezet tartalma logikusan felépített, nem tartalmaznak súlyos nyelvtani, nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat	

Az egyes műfajcsoportokba tartozó projektmunkák tartalmáért járó 50 pont megítélése az alábbiak szerint történik:

- Az írásos dolgozat tartalmi követelményének hibátlan teljesítésével maximum 50 pont adható.
- A képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (10 pont) és a kész vizsgamunka (40 pont) együtt számít.
- Szervezésen alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (30 pont) és maga a rendezvény (20 pont) szintén együtt értékelendő.

Megjegyzés: Amennyiben a javító tanár és / vagy a vizsgabizottság észreveszi, hogy az elkészült projektmunka más személy szellemi terméke, akkor a 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet 23. § (2) alapján kell eljárni.

A projektmunka megvédése (20 pont) a szóbeli vizsga egyik részeleme.

Szóbeli vizsga

Általános szabályok

A vizsgán kerül sor a - tételhúzás mellett - a projektmunka megvédésére.

A középszintű szóbeli vizsga tételsorának összeállításáról és a projektmunkához kapcsolódó kérdésekről a vizsgabizottságot működtető intézmény gondoskodik. A vizsgabizottság projektmunkához kapcsolódó kérdéseinek arra kell irányulnia, hogy a vizsgázó milyen következtetéseket tud levonni a témával kapcsolatban.

Az esetelemzési vagy dokumentum-, forráselemzési feladatokat tartalmazó tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani. Az elemzés során a vizsgázó a mindennapi élet konkrét vagy modellezett élethelyzeiteit dolgozza fel megadott szempontok alapján.

A tételek forrása lehet bármilyen, a műveltségi területhez kapcsolódó tankönyv, példatár, művészeti alkotás, fotó, szöveggyűjtemény, statisztikai adat, napi hír, történelmi esemény, irodalmi alkotás, film, az iskolai vagy lakóhelyi közösség életének eseménye.

A tétel az eset rövid leírásán vagy a tétel kifejtését segítő dokumentumon, forráson kívül kérdéseket tartalmaz, amelyek jelzik az elemzés főbb szempontjait és megkívánt irányát.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

Feleléskor a kifejtés sorrendjét a vizsgázó választja meg.

A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie. Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A projektmunka védésekor a vizsgázónak a feltett kérdésekre is válaszolnia kell.

A szóbeli tételsor tartalmi jellemzői

A tételsor jellemzői

A középszintű szóbeli vizsga tételsora legalább 20 tételből áll. A tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani.

A tétel jellemzői

A szóbeli vizsgatétel két feladatot tartalmaz.

1. feladat: tételkifejtés
2. feladat: projektvédés

1. feladat:

A tételkifejtés további két alfeladatot - *A)* és *B)* - tartalmaz.

Az *A)* alfeladat társadalomismereti vagy jelenismereti témát érintő feladat, míg a *B)* alfeladat a vizsgázó tanulmányainak megfelelően vagy egy gazdasági ismeretek témához vagy egy pszichológia témához kapcsolódó feladat.

Az *A)*, illetve *B)* alfeladatban a következő tematikai arányokat kell figyelembe venni:

- *A)* alfeladatok a követelményrendszerben szereplő társadalomismereti témák (legalább 14 feladat), és jelenismereti témák mindegyikének felhasználásával (legalább 6 feladat) kell, hogy készüljenek.

- *B)* alfeladat (legalább 20 feladat) a követelményrendszerben meghatározott vagy a gazdasági ismeretek témák vagy a pszichológia témák mindegyikének felhasználásával készül.

Amennyiben a vizsgabizottságot működtető intézménynek nincs tudomása arról, hogy a vizsgázó gazdasági ismeretek vagy pszichológia oktatásában részesült, úgy a tételkifejtés *B)* alfeladatában, a vizsgázó tanulmányainak megfelelően, választ a gazdasági ismeretekhez, illetve a pszichológiához kapcsolódó feladatok közül.

2. feladat:

A vizsgázó röviden bemutatja az általa elkészített projektet és válaszol a bizottság által feltett kérdésekre.

A vizsgabizottság, illetve elnök előzetes engedélyével bemutatható a képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló vizsgadarab. Az erre felhasznált idő nem számít bele az érettségiző szóbeli feleletének vizsgaidejébe. A vizsgadarab közös megtekintése viszont lehetővé teszi, hogy a bizottság tagjai is érdemi kérdéseket tegyenek fel, megismerjék az érettségiző munkáját.

A szóbeli védés alkalmával a portfólióban található anyagok bármelyikét a vizsgázó felhasználhatja szemléltetésre, használatára az értékelő tanár bátorítsa.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A középszintű szóbeli érettségi vizsgán szerezhető 70 pont, a tételkifejtésre adható 50 pont és a projektvédésből szerzett 20 pontból áll össze.

A kihúzott tétel értékelése

A tételsor összeállításakor rögzíteni kell a tételek kifejtésének elvárt összetevőit a megadott szempontok szerint, és az ezekre adható, az 50 pont felosztásával kialakított maximális részpontoszámokat, amely alapján a feleletet értékelni kell.

A tételkifejtés értékelésének szempontjai

Tartalom: 45 pont

Előadásmód: 5 pont

A tartalom (45 pont) értékelésének szempontjai:

- a vizsgázó mennyire rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges elméleti tudással,
- a vizsgázó mennyire képes konkrét esetek, dokumentumok, források értelmezése során alkalmazni az elsajátított ismereteket, fogalmi összefüggéseket és érvelési módokat, képes felismerni az esetlegesen jelenlevő erkölcsi dilemmákat, morális indítékokat

- a vizsgázó milyen mértékben rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges szakszókincssel, logikus érveléssel,

- képes-e érvelni saját helyzetértékelése és értékválasztásai mellett.

Az előadásmód (5 pont) értékelésének szempontjai:

- rendszerező és lényegkiemelő képesség,

- meggyőző érvelés,

- nyelvhelyesség.

A projektvédés értékelésének szempontjai

A projektmunka megvédésének értékelése - bár a szóbeli érettségi vizsga keretében történik az írásbeli (projekt) vizsga lezárásának tekintendő.

A projektmunka védésének értékelésekor az alábbi szempontokat kell figyelembe venni és a 20 pont felosztásával kialakított részpontoszámokat, ez alapján kell felosztani:

- a vizsga tartalmának és az egyéni munka konkrétumainak bemutatása 6 pont

- a projektkészítés során szerzett egyéni tapasztalatok ismertetése 4 pont

- szaknyelv, szakmai ismeretek alkalmazása 4 pont

- a vizsgabizottság által feltett kérdések megválaszolása, témataartás, lényegkiemelés 4 pont

- a felelet felépítettsége, nyelvhelyesség 2 pont

EMELT SZINTŰ VIZSGA

Emelt szint	
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
240 perc	20 perc
feladatsor	tételkifejtés
75 pont	75 pont

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

Az írásbeli vizsgán a jelölteknek egy központilag készült feladatsort kell megoldaniuk. A vizsgázó a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között és megoldásuk sorrendjét is meghatározhatja.

Az írásbeli feladatlap tartalmi jellemzői

Az írásbeli vizsga feladatai 75%-ban a társadalomismeret és jelenismeret, és kb., 25%-ban a gazdasági ismeretek vagy pszichológia témákból kerülnek ki.

A feladatsor két részből áll:

I. rész mindenki által megoldandó feladatokat tartalmaz a társadalomismeret és jelenismeret témakörökből

II. rész két feladatsort tartalmaz:

A. gazdasági ismeretek

B. pszichológia

A tantárgy alternatívitásából adódóan a vizsgázó a feladatsoron belül választhat a gazdasági ismeretek vagy pszichológiai feladatok között.

Társadalomismeret és jelenismeret

- fogalmakra vonatkozó teszt jellegű feladatok,
- egy-egy kisebb téma esszészzerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése,
- forráshasználatot (adatsor, ábra, kép) kívánó feladat,
- érvelést, egyéni véleményt, álláspont megfogalmazását elváró feladat.

Gazdasági ismeretek

- fogalmakra vonatkozó kérdés,
- egy-egy kisebb téma esszészzerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése,
- adatsorok értelmezése és elemzése.

Pszichológia

- fogalmakra vonatkozó kérdés,
- egy-egy kisebb téma esszészzerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése.

Az írásbeli feladatlap értékelése

Az értékelés központi javítási-értékelési útmutató alapján történik. A vizsgadolgozatra összesen 75 pont adható, amely az I. részre adható 55 pont és a II. részre adható 20 pont összegéből jön létre.

Szóbeli vizsga

Az emelt szintű szóbeli vizsga központi tételsor alapján zajlik. A tétel tartalmazhat felvezető szöveget - idézetet, statisztikát, képet stb. - a kérdés, illetve feladat mellett.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

Feleléskor a kifejtés sorrendjét a vizsgázó választja meg. A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie.

Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A szóbeli feladatsor tartalmi jellemzői

A szóbeli tételsor legalább 20 tételből áll. A tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani. Minden tétel két feladatot tartalmaz.

1. feladat: társadalomismereti és jelenismereti témákhoz kapcsolódik

2. feladat: tartalmaz egy gazdasági ismeretek és egy pszichológiai témához kapcsolódó feladatot

A szóbeli vizsgán minden vizsgázó egy tételt húz, melyen rajta van az 1. feladat és a 2. feladat is.

A vizsgázó, a 2. feladatban szereplő gazdasági ismeretekhez, illetve pszichológiához kapcsolódó kérdések közül attól függően választ, hogy melyiket tanulta.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A felelet központi értékelési útmutató alapján 75 ponttal értékelhető.

1. feladat 55 pont

2. feladat 20 pont

A tartalom értékelési szempontjai:

- a feladat megértése, témátartás, lényegkiemelés,
- a szakmai nyelv használata, a szakirodalom felhasználása, a források felhasználása,
- tételének megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások közlése, ismeretek mélysége, tárgyi tudás,

- a megközelítés sokszínűsége és komplex jellege, a jelenségeket, változásokat alakító tényezők feltárása, problémaközpontú bemutatás,

- önálló vélemény megalkotása, életszerű saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása.

Megjegyzés: Az értékelésbe a tartalmi elemek értékelése mellett az előadásmód értékelése is beszámít.

Az előadásmód értékelési szempontjai:

- Az előadásmód önállósága, folyamatossága, érthetősége.

- A kifejtés szerkezete.

- Lényegkiemelő képesség.

- Fogalomhasználat.

- Stílus.